

پاکیزگی ظاهری

مروری بر احکام مقدمات نماز (۱)

(طهارت ظاهری، احکام مطهرات و نجاسات)

مرکز فرهنگ و تبلیغی آینده سازان

وابسته به دفتر نمایندگی مقام معظم رهبری

در اتحادیه انجمن های اسلامی دانش آموزان

نام درس:

پاکیزگی ظاهری

موضوع:

مروری بر احکام مقدمات نماز (۱) (طهارت ظاهری - احکام مطهرات و نجاسات)

هدف کلی:

آشنایی با احکام مسایل شرعی مورد نیاز در زمینه مطهرات و نجاسات شرعی که دو کارکرد دارد:

(۱) زمینه‌ساز طهارت ظاهری در زندگی؛

(۲) زمینه‌ساز طهارت ظاهری برای نماز (مقدمه طهارت ظاهری نماز).

در این درس سعی شده، به برخی از احکام و مسایل مطهرات و نجاسات که بیشتر مورد ابتلای نوجوان است، پرداخته شود و دقت و ظرافت مسایل شرعی را به او آموزش داده شود.

اهداف جزئی

دانش آموزان با فراگیری مطالب این درس با برخی از مباحث شرعی و احکام آشنا می‌شوند:

(۱) نیاز داشتن نماز به مقدمات (طهارت ظاهری و باطنی).

(۲) منظور از طهارت ظاهری و باطنی در اسلام.

(۳) اتحادیه انجمن‌های اسلامی دانش آموزان
برخی از نجاسات که مورد ابتلاء دانش آموز است.

(۴) چگونگی نجس شدن اشیا.

(۵) برخی از مطهرات (پاک کننده‌ها) و احکام مربوط به آن‌ها.

(۶) اقسام و احکام آب‌ها.

(۷) چگونگی پاک کردن چیزهای نجس با آب

هدف رفتاری:

امید است دانش‌آموزان بعد از فراگیری این درس، در خصوص رعایت احکام طهارت و نجاست التزام بیشتری داشته باشند و بتوانند در صورت مواجهه با مسایل طهارت و نجاست، پاسخ سؤالات خود را بیابند و طبق آن عمل نمایند.

روش‌های مناسب تدریس:

۱. توضیحی – توصیفی، (بکارگیری مشارکت دانش‌آموزان در بحث، با توجه به آگاهی‌های پیشین آن‌ها و به منظور آگاهی از میزان آشنایی آن‌ها با احکام طهارت و نجاست)؛
۲. نمودار و تقسیم‌بندی مطالب؛
۳. پرسش و پاسخ و معما.

رسانه‌های آموزشی:

تخته و ماژیک، رساله عملیه (به منظور ارجاع به آن در حین بحث و بکارگیری دانش‌آموز در پیدا کردن پاسخ مسایل شرعی).

مرکز فرهنگ تبلیغی آینده سازان

وابسته به دفتر نمایندگی مقام معظم رهبری

در اتحادیه انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزان

بچه‌ها! بحث را با یک لطیفه آغاز می‌کنیم:

شخصی که تازه نماز خواندن را یاد گرفته بود، به مسجد می‌رود و در نماز جماعت شرکت می‌کند. امام جماعت در رکعت اول، بعد از حمد، سوره بقره را می‌خواند. شخص خیلی خسته می‌شود و حوصله‌اش سر می‌رود. رکعت دوم که امام جماعت سوره فیل را شروع می‌کند، او نماز را رها و از مسجد فرار می‌کند. کسی جلوی درب مسجد از او می‌پرسد: چرا فرار می‌کنی و نمازت را رها کردی؟ گفت: «سوره گاو که آن قدر طول کشید، دیگر سوره فیل که معلوم است چقدر طولانی خواهد شد!»

بچه‌ها! خارج از اینکه این داستان لطیفه است، دو تا مسأله از این لطیفه یاد می‌گیریم:

۱. ما می‌توانیم به جای سوره توحید (قل هو الله احد) هر سوره‌ای را به جز سوره‌های سجده‌دار بعد از حمد بخوانیم.

۲. وقتی وارد نماز شدیم رها کردن آن جایز نیست و حرام است؛ مگر آن که خطری ما یا دیگری را تهدید کند، مثل اینکه بچه‌ای به سیم برق دست بزند.

داستان

یکی از یاران پیامبر ﷺ چنین می‌گوید: فصل پاییز بود. من و سلمان فارسی زیر درختی نشسته بودیم. سلمان، شاخه درختی را که برگ‌هایش خشک شده بود، جنابند، به طوری که برگ‌هایش به زمین ریخت. از او دلیل کارش را جویا شدم. او گفت که روزی با پیامبر ﷺ زیر همین درخت نشسته بودیم که آن حضرت ﷺ چنین کاری انجام داد. وقتی علت کار را سؤال کردم، حضرت ﷺ فرمود: «وقتی مؤمن طبق دستور خدا وضو بگیرد و نمازهای پنج‌گانه را صحیح بخواند، همانند برگ‌های این درخت که این چنین به زمین ریخت، گناهان او نیز می‌ریزد»^۱.

---

۱. یادداشت‌های نمازگزاران، رحیم کارگر محمدیاری، ص ۵۹.

بچه‌ها به نظر شما کار و فایده «کلید» چیست؟^۲

بله، کلید قفل را باز می‌کند و وسیله‌ای است که ما را برای رسیدن به مقصد و مقصودی کمک می‌نماید.

حال این جملات را کامل نمائید:

دعا کلید ..... است.

وضو کلید ..... است.

نماز کلید ..... است.

جواب‌ها به ترتیب عبارتند از: «رحمت، نماز، بهشت».

کلید اگر بخواهد قفلی را باز کند و ما را به هدف و مقصود خود برساند، باید سالم باشد؛ مثلاً با کلیدی که دنده‌هایش شکسته و یا زنگ زده است، نمی‌توان قفل را باز کرد. پس هر کلیدی باید دارای شرایط و ویژگی‌هایی باشد تا بتواند ما را در دستیابی به مقصودمان کمک نماید.

حال، سؤال این است که آیا شما می‌دانید شرایط و ویژگی‌های وضو و طهارت قبل از نماز و شرایط خود نماز چیست؟

این شرایط و ویژگی‌ها همان احکام شرعی است که در رساله عملیه مراجع تقلید و یا استفتائات^۳ آن‌ها آمده است. ما می‌خواهیم برخی از مهم‌ترین احکام شرعی مربوط به طهارت و نماز را با هم مرور نمائیم.

بچه‌ها! آیا می‌دانید طهارت که یکی از مقدمات نماز است، چند نوع است؟

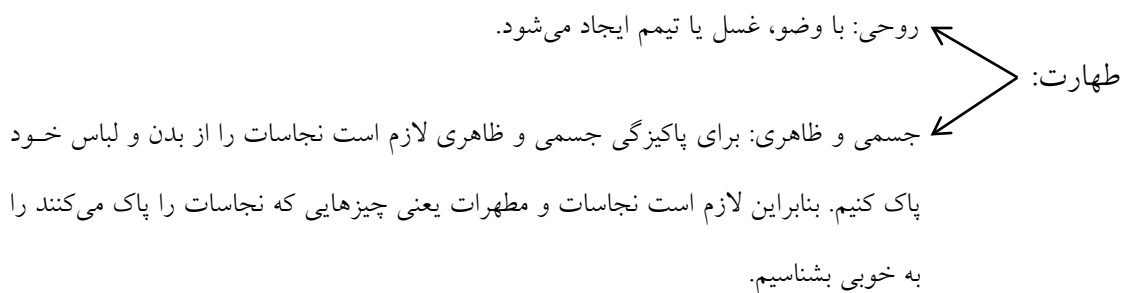
رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «لَا صَلَاةَ إِلَّا بِطَهْرٍ؛ هیچ نمازی قبول نیست، مگر با طهارت».^۴

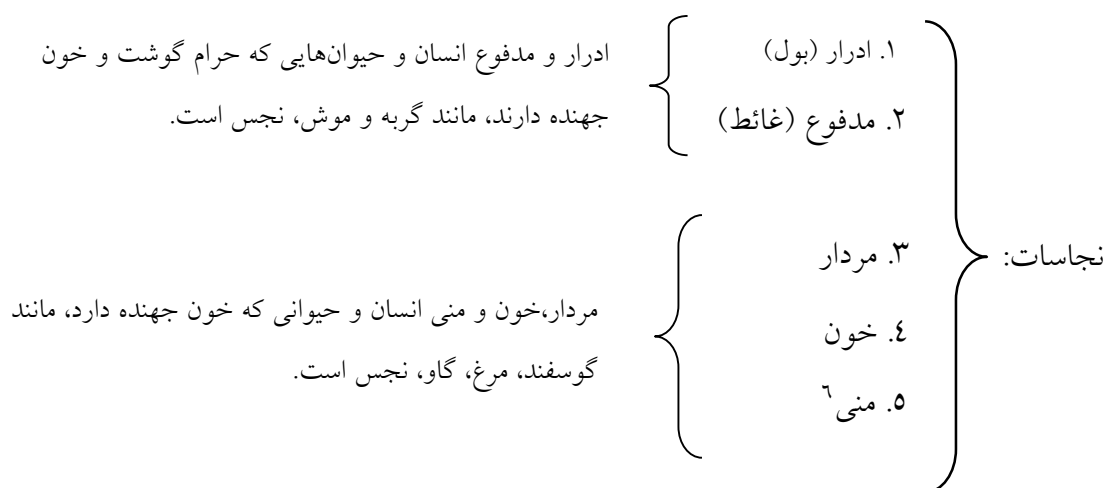
^۲. مربی محترم در ضمن بحث سوالاتی را می‌پرسد تا با مشارکت دانش‌آموزان و نوجوانان بحث را پیش ببرد، پرسیدن سوال علاوه بر فعال کردن دانش‌آموز و ایجاد نشاط در کلاس، باعث می‌شود مربی و مبلغ بفهمد که میزان اطلاعات و آگاهی‌های معارفی و احکامی دانش‌آموزان چقدر است، تا متناسب با آن بحث را پیش ببرد.

^۳. مربی و مبلغ محترم تفاوت رساله عملیه را با استفتائات برای دانش‌آموز بیان نماید.

برای انجام این عبادت لازم است با روحی نورانی و جسمی پاکیزه در پیشگاه خداوند حاضر شویم.

باید دانست که در دنیا همه چیز پاک و طاهر است، مگر یازده چیز. ما در این جا فقط ۵ مورد از نجاسات^۴ را که ارتباط بیشتری با انسان دارد، بیان می‌کنیم.

^۴ . من لا یحضره الفقیه، ج ۱، ص ۳۳.

^۵ . شش نجاست دیگر یعنی سگ، خوک، شراب، آبجو، انسان کافر، و عرق شتر نجاست خوار، هستند.

^۶ . مربی محترم با ظرافت و رعایت حیا در مورد «منی» و چیستی آن برای نوجوانان توضیح می‌دهد؛ مثلاً می‌تواند اینگونه بیان نماید که، بچه‌ها انسان وقتی بالغ می‌شود، بعضی روزها صبح که از خواب بیدار می‌شود، می‌بیند که مایع غلیظی از مجرای ادرارش خارج شده و لباسش را آلوده کرده، این مایع اگر با سه شرط خارج شده باشد، «منی» نامیده می‌شود.

منظور از خون جهنده چیست؟

منظور از خون جهنده، آن است که اگر رگ بدن بریده شود، خون فوران می‌کند.

مردار: به حیوانی گفته می‌شود که خودش مرده یا به غیر روش ذبح شرعی کشته شده باشد و همچنین اجزای روح‌داری که از بدن حیوان زنده جدا شده باشد، مثل انگشت انسان یا دنبه گوسفند زنده نیز در حکم مردارند [به فتوای برخی از مراجع مورد دوم پاک است]، اما اجزایی از بدن مثل مو، ناخن و پوست‌های خشک شده بدن پاک است.

با توجه به آنچه گفته شد، آیا می‌توانید پاسخ سوالات ذیل را بدهید:

گنجشک مرده: پاک نجس

ماهی مرده: پاک نجس

پوست گوسفند مرده: پاک نجس

خون پشه: پاک نجس

خونی که از لای دندان بیاید، به شرط اینکه با آب دهان مخلوط شود و در آب دهان از بین برود:

پاک نجس

زردابه‌ای که از اطراف زخم می‌آید به شرطی که معلوم نباشد خون دارد یا نه: پاک نجس

چگونگی نجس شدن اشیا

اگر عین نجاست مانند خون با جسم پاک تماس پیدا کند و هر دو یا یکی از آنها طوری تر باشد که رطوبتش به دیگری برسد، آن شیء نجس می‌شود؛ بنابراین اگر تری بین دو جسم آنقدر کم باشد که رطوبت انتقال پیدا نکند، جسم پاک، نجس نمی‌شود.

مایعات در برخورد با نجاست

مایعاتی مانند روغن مایع، آش، شیر و عسل روان به محض رسیدن نجاست به آنها تماماً نجس می‌شوند، ولی اشیاء غلیظ و تقریباً جامد، به طوری که اگر چیزی از آنها برداشته شود جای آن خالی می‌ماند اگر چه بعداً پر شود، تنها محدوده‌هایی که نجاست به آن برخورد کرده است، نجس می‌شود و با برداشتن آن قسمت می‌توان از باقیمانده استفاده نمود.

زمین، پارچه، میوه و چیزهایی مانند آنها، اگر خیس باشند، فقط قسمتی که نجاست به آن برسد، نجس می‌شود و جاهای دیگر پاک است.

مطهرات (پاک کننده‌ها)

بچه‌ها آیا کسی می‌داند که پاک کننده‌ها در اسلام چند چیز است؟

بله، چنان‌که بچه‌ها گفتند مهم‌ترین پاک کننده در اسلام و زندگی بشر «آب» است. پاک کننده‌ها در اسلام ده چیز است که ما در این جا سه تای آنها را که از اهمیت بیشتری برخوردارند بیان می‌کنیم:

(۱) آفتاب (۲) زمین (۳) آب

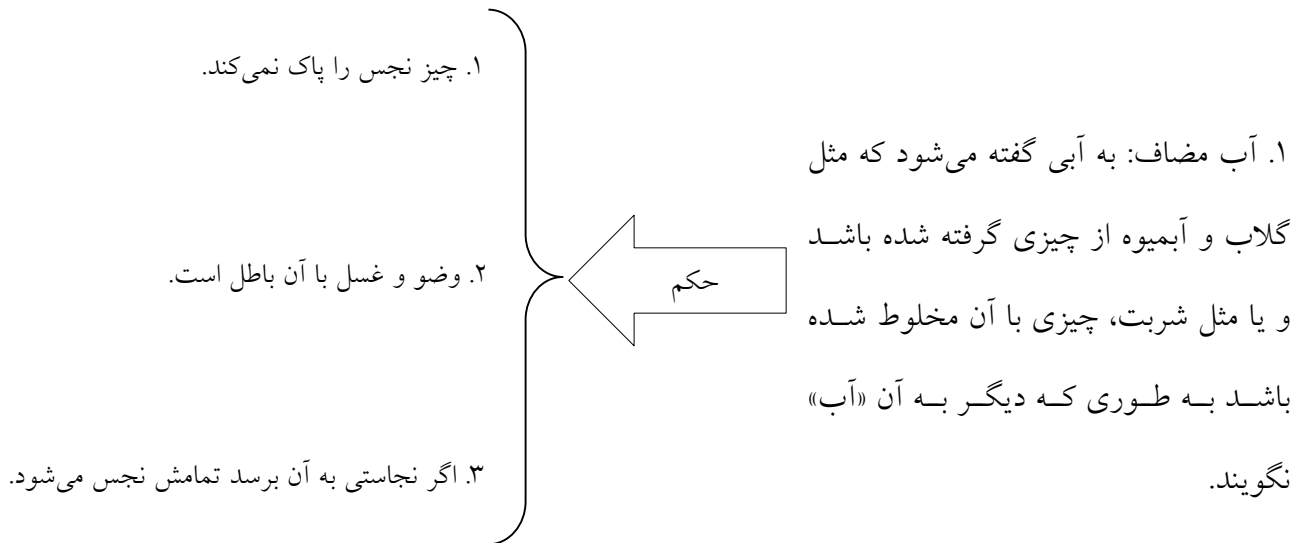
آفتاب: آفتاب می‌تواند زمین، ساختمان، درخت و اجزای ثابت آنها را با شرایطی پاک کند، آن شرایط عبارتند از: عین نجاست کاملاً بر طرف شده باشد، محل نجس شده مرطوب باشد و فقط با نور مستقیم آفتاب خشک شود.

زمین: اگر کف پا و ته کفش در اثر راه رفتن نجس شده باشد، می‌توانیم پس از بر طرف کردن عین نجاست (مانند مدفوع)، ۱۵ قدم روی زمین پاک و خشک راه برویم تا پاک شود.

آب: آب مهم‌ترین چیزی است که ما در زندگی روزمره، به صورت‌های مختلفی مثل نوشیدن، وضو گرفتن، غسل کردن، شستن بدن، لباس و ظروف، از آن استفاده می‌کنیم. بنابراین لازم است اقسام و احکام آن را به خوبی بشناسیم.

اقسام و احکام آبها

۱. کر: اگر حجم آب به اندازه منبعی باشد که طول، عرض و ارتفاع آن هر کدام $\frac{3}{5}$ وجب معمولی باشد و یا وزن آن ۳۸۴ کیلوگرم باشد.

۲. قلیل: آبی که کمتر از آب کر است و از زمین نجو شد.

۳. آب جاری: آبی که از زمین بجوشد و جریان داشته باشد؛ مثل آب چشمه و قنات.

۴. آب چاه: آبی که از زمین می جوشد.

۵. آب باران

۲. آب مطلق: آبی است که نه از چیزی گرفته شده و نه چیزی به آن اضافه شده است؛ البته اگر آب مقدار کمی ناخالصی داشته باشد، اشکالی ندارد.

۱. اشیاء نجس را با آب می توان پاک کرد.
۲. اگر عین نجاست مانند خون به آن برسد و رنگ، بو یا مزه آن تغییر نکند، نجس نمی شود.
۳. بعد از برطرف کردن نجاست از چیز نجس اگر یک مرتبه با آب کر شسته شود، پاک می شود.

۱. اگر چیز نجسی به آن برسد تمامش نجس می شود.
۲. آب قلیل با شرایطی اگر روی چیز نجسی ریخته شود، آن را پاک می کند، ولی آبی که از آن جدا می شود نجس است.

← احکام آن مانند آب کر است.

← احکام آن مانند آب کر است.

اگر چیز نجسی که عین نجاست در آن نیست، زیر باران قرار گیرد، تا جایی که آب باران به آن رسد، پاک می شود و در فرش و لباس نیز فشار دادن آن ها لازم نیست.

بچه‌ها یک سوال هوش:

آیا با «آب پرتقال» می‌توان وضو گرفت و چیز نجس را پاک کرد؟

جواب: اگر منظور از پرتقال میوه باشد، نه می‌توان با آن وضو گرفت و نه چیز نجس را پاک کرد؛ اما با آب کشور پرتغال هم می‌توان وضو گرفت و هم چیز نجس را پاک کرد.

احکام شك در آب

۱. مقدار آبی که معلوم نیست کَر است یا نه: با برخورد نجاست نجس نمی‌شود، اما سایر احکام آب کَر را ندارد.

۲. مقدار آبی که قبلاً کَر بوده و معلوم نیست قلیل شده یا نه: حکم آب کَر را دارد.

۳. آبی که معلوم نیست، پاک است یا نجس، پاک می‌باشد.

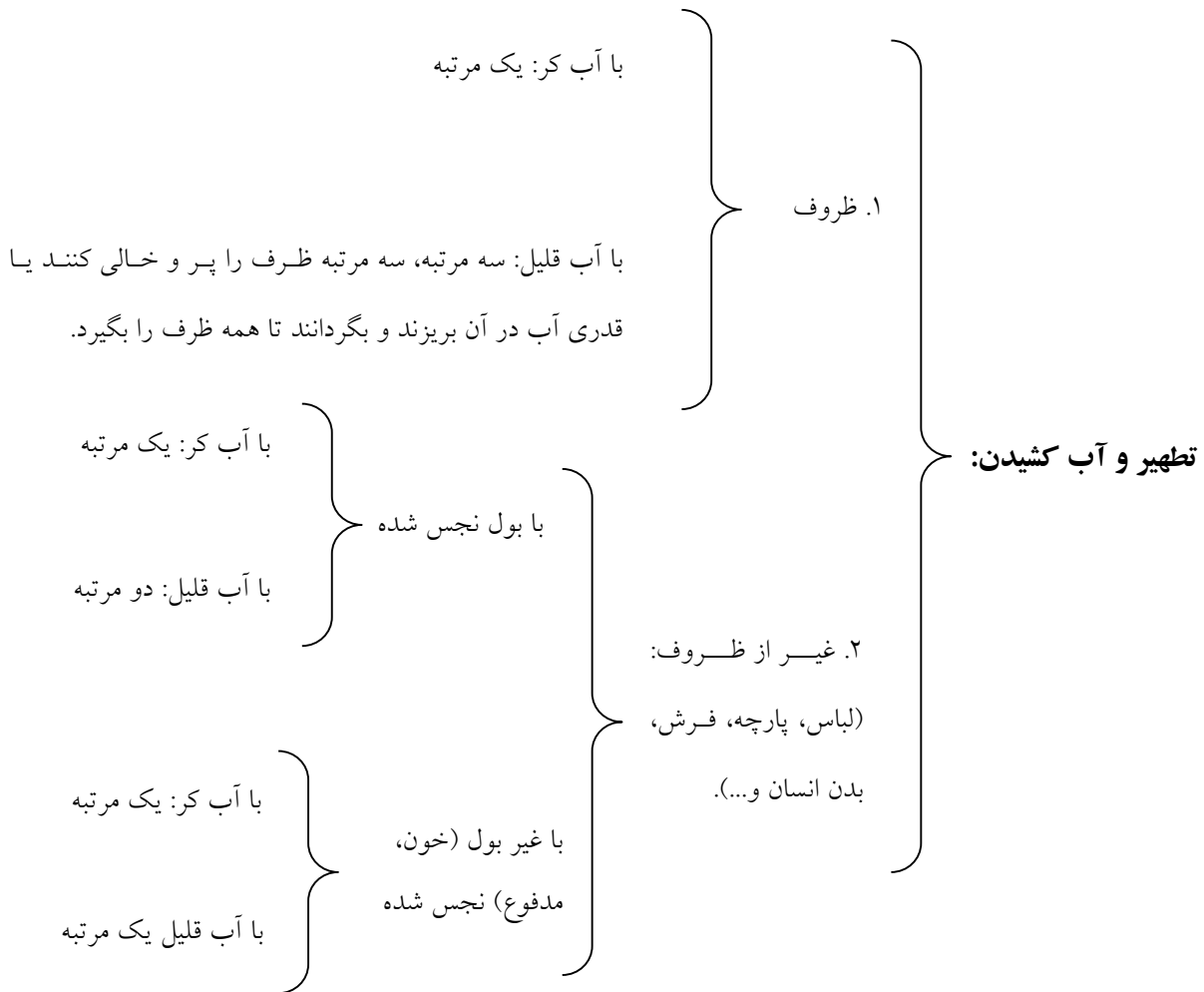
۴. آبی که پاک بوده و شك در آن است که نجس شده یا نه، حکم آب پاک را دارد.

۵. آبی که نجس بوده ولی معلوم نیست پاک شده یا نه، حکم آب نجس را دارد.

۶. آبی که مطلق بوده و معلوم نیست مضاف شده یا نه، حکم آب مطلق را دارد.

پاک کردن چیزهای نجس با آب

برای پاک کردن چیزهای نجس با آب، ابتدا باید عین نجاست (خون، ادرار، مدفوع) را برطرف نمود و پس از آن، آب کشید.

نکته: در مورد لباس، پارچه و فرش باید بعد از هر مرتبه شستن با آب قلیل، آب داخل آن را خارج کنیم و این عمل می‌تواند با هر وسیله‌ای صورت گیرد؛ مثل اینکه با قاشق یا فشار دادن، آب داخل فرش را خارج نمایند.

بچه‌ها! آیا می‌دانید «طهارت ظاهری» در نماز تا چه حدی است؟

هنگامی که به نماز می‌ایستیم، باید بدن و لباسمان پاک باشد و اگر بدانیم لباس و یا بدنمان آلوده به نجاستی مانند خون، بول و... است، نمازمان باطل است.

با توجه به این مسأله کلی آیا می‌توانید به دو سوال ذیل پاسخ دهید؟

۱) اگر نجس بودن بدن یا لباس را فراموش کنیم و در بین نماز یا بعد از آن یادمان بیاید، باید نماز را دوباره بخوانیم و اگر وقت گذشته قضای آن را بجا آوریم.

۲) اگر ندانیم که لباس یا بدنمان نجس شده و بعد از نماز متوجه شویم، نمازمان صحیح است.

با توجه به مسأله دوم، به نظر شما اگر روزی دیدیم دوستان با لباس نجس به نماز ایستاده، مثلاً

پشت پیراهن او خونی است، آیا لازم است به او اطلاع دهیم؟

جواب: اطلاع دادن لازم نیست، چون نماز او به جهت اطلاع نداشتن از وجود نجاست در بدنش

صحیح است.

بچه‌ها! در چه مواردی با وجود نجس بودن بدن و لباس، نماز ما باطل نمی‌شود؟

۱) ندانیم، لباس یا بدنمان نجس است.

۲) ناچار باشیم؛ مثل اینکه در سرمای شدید گرفتار شده‌ایم و امکان تطهیر لباس یا بدن را نداریم.

۳) چیزی نجس باشد که نمی‌توان با آن عورت را پوشاند؛ لباس‌های کوچک مثل جوراب، دستکش و

کمربند.

۴) کم بودن خون؛ خون روی لباس یا بدن کمتر از اندازه بند سر انگشت اشاره باشد.

۵) مشکل بودن تطهیر خون؛ به خاطر زخم یا جراحت یا دملی که در بدن وجود دارد، بدن یا لباس

نجس شده و تطهیر آن مشکل باشد.